

Õiguskantsler

Märt Rask
Riigikohtu esimees
info@riigikohus.ee

Teie 20.02.2012 nr 4-3-10-12
Õiguskantsler 29.03.2012 nr 9-2/120447/1201500

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-3-12
Osaühingu osade kustutamine Eesti väärtpaberite keskregistrist osanike otsuse alusel

Austatud Riigikohtu esimees

Palusite minu arvamust Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse § 18 põhiseaduspärasuse kohta. Märkisite oma kirjas, et Tallinna Ringkonnakohus tunnistas selle sätte osas, milles see ei sisalda õiguslikku alust kustutamaks osaühingu osasid Eesti väärtpaberite keskregistrist osaniku otsuse alusel, põhiseadusega vastuolus olevaks.

Olles analüüsinud eelnimetatud normi ning teisi asjakohaseid seadusesätteid, leian, et:

Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse § 18 on osas, milles see ei sisalda alust osaühingu osade Eesti väärtpaberite keskregistrist kustutamiseks osaühingu osanike vastava otsuse alusel, kui see otsus ei ole seotud äriühingu ümberkujundamisega, vastuolus põhiseaduse §-dega 31 ja 11 nende koostoimes.

Järgnevalt põhjendan oma seisukohta.

Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. OÜ NG Investeeringud¹ (varasemad ärinimed: Aktsiaselts Norma Grupp, AS NG Investeeringud) kanti esmakordselt äriregistrisse 06.10.1997, kusjuures aktsiaseltsist osaühinguks kujundati äriühing ümber 2005. aastal toimunud aktsionäride üldkoosoleku otsuse alusel. Äriühingu osasid ei kustutatud ümberkujundamisel Eesti väärtpaberite keskregistrist (edaspidi EVK), kuna osaühingu 2005. aasta põhikirja redaktsioon nägi ette, et osaühingu osad on registreeritud EVK-s.

---

¹ Andmed osaühingu kohta on saadud äriregistri avalikust andmebaasist (<https://ariregister.rik.ee/lihtparing.py>) ning Tallinna Ringkonnakohtu 13.02.2012 otsusest nr 3-11-908.

2. 25.05.2010 tegid OÜ NG Investeeringud osanikud otsuse, millega muu hulgas kinnitati osaühingu põhikirja uus redaktsioon. Selle punkt 2.2.4 nägi ette, et osaühingu osanike nimekirja peab juhatus. Seejärel esitas OÜ NG Investeeringud 21.09.2010 AS-le Eesti Väärtpaberikeskus, kes on EVK registripidaja, taotluse osaühingu osade kustutamiseks EVK-st. AS Eesti Väärtpaberikeskus jättis 11.03.2011 otsusega OÜ NG Investeeringud taotluse rahuldamata. AS Eesti Väärtpaberikeskus jättis OÜ NG Investeeringud taotluse rahuldamata, sest leidis, toetudes ka Rahandusministeeriumi seisukohale, et Eesti väärtpaberite keskregistri seadus ei anna registripidajale alust kustutada osanike otsuse alusel osaühingu osasid registrist, kui see ei ole seotud osaühingu ümberkujundamise protsessiga. Registripidaja leidis ühtlasi, et kuna OÜ NG Investeeringud ümberkujundamine viidi läbi juba 2005. aastal, misjärel osaühing otsustas jätta oma osad EVK-s registreerituks, siis aastal 2010 ei saa enam osaühingu ümberkujundamise argumendile tuginedes osasid registrist kustutada.

3. OÜ NG Investeeringud vaidlustas AS Eesti Väärtpaberikeskuse 11.03.2011 otsuse halduskohtus. Tallinna Halduskohus ei rahuldanud oma 06.09.2011 otsusega nr 3-11-908 OÜ NG Investeeringud kaebust. Tallinna Halduskohus asus seisukohale, et Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse (edaspidi *EVKS*) § 18 lõikes 2 on ammendavalt nimetatud juhud, millal osaühingu osad kustutatakse EVK-st, ning OÜ NG Investeeringud olukord ei vasta EVKS § 18 lõikes 2 nimetatud tingimustele. Halduskohus leidis, et EVKS 27.02.2009 jõustunud redaktsiooni järgi on võimalik osaühingu osasid registrist kustutada vaid osaühingu taotlusel ja seda üksnes äriühingu aktsiaseltsist osaühinguks ümberkujundamise käigus. Kohus leidis, et kuna OÜ NG Investeeringud laskis 2005. aastal toimunud aktsiaseltsist osaühinguks ümberkujundamise käigus osad EVK-s registreerida, siis pole 5 aastat hiljem neid võimalik enam sealt kustutada, sest selleks puudub alus seaduses. Tallinna Halduskohus mõõnis, et tegutseva osaühingu osade registrist kustutamise keeld riivab mõningal määral osaühingu ettevõtlusvabadust ning õigust omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada, kuid leidis samas, et riive vastab proportsionaalsuse nõuetele ja ei ole seega põhiseadusvastane.

4. OÜ NG Investeeringud pöördus apellatsioonikaebusega ringkonnakohtu poole, paludes halduskohtu otsuse tühistada ja uue otsusega kaebus rahuldada. 13.02.2012 otsuses nr 3-11-908 nõustus Tallinna Ringkonnakohus OÜ-ga NG Investeeringud selles, et EVKS-st tulenev piirang osaühingu osade kustutamiseks EVK-st kujutab endast põhiseaduse (edaspidi ka *PS*) §-de 31 ja 32 riivet. Erinevalt halduskohtust asus ringkonnakohus seisukohale, et riive ei ole proportsionaalne, kuna piirang ei ole taotletud eesmärgi saavutamiseks vältimatult vajalik. Sellest tulenevalt tunnistas Tallinna Ringkonnakohus EVKS § 18 osas, milles see ei näe ette võimalust kustutada osaühingu osad EVK-st osanike otsuse alusel, põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata.

II VAIDLUSALUSED SÄTTED

5. Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse (EVKS) § 18 sätestab:

„§ 18. Väärtpaberite kustutamine registrist

(1) Emitendi lõppemise korral kustutatakse registrist kõik emitendi poolt emiteeritud väärtpaberid.

(2) Registris registreeritud Eesti äriühingu osad või aktsiad kustutatakse registrist vastava äriühingu lõppemisel likvideerimis- või pankrotimenetluse lõpetamisega või äriühingu lõppemisel ühinemise või jagunemise korral. Aktsiaseltsi ümberkujundamisel osaühinguks kustutatakse emitendi taotlusel registrist osaühingu osad.

(3) Võlakohustused kustutatakse registrist pärast nende lunastamist.

(4) Kui registris registreeritud väärtpaberikonto sisaldab väärtpabereid, mis on eeldatavalt kaotanud oma kehtivuse või mille registreerimisest on möödunud üle 20 aasta ja mis on suure tõenäosusega lõppenud või millel suure tõenäosusega puudub omaja, avaldab registripidaja ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ja vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes üleskutse sellele väärtpaberile pretendeerivatele isikutele oma õigustest teatada kolme kuu jooksul, arvates üleskutse avaldamisest ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded. Registrisse omajadena kantud isikuid tuleb teavitada eraldi tähtkirjaga. Kui tähtaja möödumisel ei ole keegi registripidajale endast teatanud, kustutab registripidaja sellise väärtpaberi.”

III ÕIGUSKANTSLERI SEISUKOHT

1. Vaidlustatud sätete asjassepuutuvus kui normikontrolli lubatavuse eeldus

6. Vastavalt põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 14 lõikele 2 on kohtu poolt algatatava konkreetse normikontrolli lubatavuse eelduseks vaidlusaluste sätete asjassepuutuvus.

7. Normi asjassepuutuvust on Riigikohus sisustanud läbi normi otsustava tähtsuse.² Riigikohus on selgitanud, et „[s]eadus on otsustava tähtsusega siis, kui kohus peaks asja lahendades seaduse põhiseadusele mittevastavuse korral otsustama teisiti kui seaduse põhiseadusele vastavuse korral.“³ Samuti on Riigikohus täpsustanud, et „[o]tsustavat tähtsust omavad kohtuasjas normid, millest lähtudes haldusasi oleks tegelikult seaduse kohaselt tulnud lahendada. [---] Asjassepuutuvaks tuleb lugeda see isiku suhtes kohaldatud norm, mis vaatlusalust suhet või olukorda ka tegelikult reguleerib.“⁴

8. Tallinna Ringkonnakohus rahuldas OÜ NG Investeeringud apellatsioonikaebuse, tühistades AS Eesti Väärtpaberikeskus 11.03.2011 otsuse, millega keelduti OÜ NG Investeeringud osade kustutamisest EVK-st osanike otsuse alusel. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et AS Eesti Väärtpaberikeskus keelduva otsuse aluseks olnud norm – EVKS § 18 – on põhiseadusega vastuolus ja see tuleb jätta kohaldamata osas, milles see ei näe ette aluseid osaühingu osade EVK-st kustutamiseks osanike otsuse alusel, kui see otsus ei ole seotud äriühingu ümberkujundamisega (edaspidi *osanike otsus*). Tallinna Ringkonnakohus kohustas AS Eesti Väärtpaberikeskus vaatama uuesti läbi OÜ NG Investeeringud taotlust osade EVK-st kustutamiseks.

9. Järgmiseks tuleb vastata küsimusele, kas EVKS § 18 on käesolevas kohtuasjas asjassepuutuv norm või on selleks mõni teine õigusnorm.

10. EVKS § 2 lõike 2 järgi võib EVK-s registreerida osaühingute osasid, kuid erinevalt nt aktsiaseltside aktsiatest, ei pea neid seal registreerima (vt ka EVKS § 2 lg 1, äriseadustiku § 148 lg 7 ja 182 lg 3). Kui osanikud otsustavad osad EVK-s registreerida, siis registripidaja tegevust registreerimisel reguleerib EVKS 3. peatükk, samuti selle alusel rahandusministri kehtestatud Eesti väärtpaberite keskregistri pidamise kord. EVKS 3. peatükis on toodud ka väärtpaberite EVK-st kustutamise alused. Täpsemalt on kustutamise alused toodud EVKS §-s 18.

² RKÜKo 22.12.2000, nr 3-4-1-10-00, p 10.

³ RKÜKo 28.10.2002, nr 3-4-1-5-02, p 15.

⁴ RKPJKo 02.11.2006, nr 3-4-1-8-06, p 17.

11. Osäühtingu osade kustutamist EVK-st reguleerivad EVKS § 18 lõiked 1 ja 2.⁵ Nende sätete järgi kustutatakse EVK-st osäühtingu osad kas (1) osäühtingu lõppemisel seoses likvideerimis- või pankrotimenetluse lõpetamisega või (2) osäühtingu lõppemisel ühinemise või jagunemise korral. Lisaks sellele võib osäühtingu osasid kustutada EVK-st äriühingu ümberkujundamisel aktsiaseltsist osäühinguks. Seda tehakse siiski üksnes äriühingu taotluse alusel. OÜ NG Investeeringud osanike 25.05.2010 otsus osanike nimekirja pidamise korra muutmise kohta ja sellest tulenev taotlus AS-le Eesti Väärtpaberikeskus osade kustutamiseks EVK-st ei seondunud osäühtingu lõppemisega likvideerimis- või pankrotimenetluse lõpuleviimise tagajärjel, osäühtingu lõppemisega ühinemise või jagunemise tulemusena ega äriühingu ümberkujundamisega aktsiaseltsist osäühinguks. Ümberkujundamisega ei olnud see otsus seotud selle tõttu, et see võeti vastu viis aastat pärast äriühingu ümberkujundamist aktsiaseltsist osäühinguks. Sellest tulenevalt ei lange OÜ NG Investeeringud osanike otsus ja osäühtingu taotlus EVK-le ühessegi kategooriasse, mille puhul lubaks EVKS osäühtingu osasid EVK-st kustutada.

12. Järgmiseks tuleb hinnata, kas asjaolud, et puudub norm, mis keelaks osäühtingu osasid osanike otsuse alusel EVK-st kustutada, ja et äriseadustik lubab osanikel vabalt otsustada, kas osasid EVK-s registreerida või mitte, loovad olukorra, kus registripidajal on ka ilma EVKS-s sisalduva selge alusnormita õigus osäühtingu osad osanike taotlusel siiski registrist kustutada. Kui see nii oleks, ei eksisteeriks ringkonnakohtu poolt väidetud põhiseadusvastast olukorda.

13. EVKS § 9 järgi on väärtpaberite, sealhulgas osäühingute osade EVK-s registreerimisel õiguslikult siduvad tagajärjed. Kolmandad isikud võivad EVKS § 9 järgi usaldada EVK andmete õigsust. Eelneva tõttu on registri andmete usaldusväärsuse tagamine väga oluline, mis tähendab ühtlasi seda, et rangelt peab olema reguleeritud ka see, mis alustel registripidaja võib registris sisalduvaid õigusi muuta ja kustutada. Sel põhjusel olen nõus haldus- ja ringkonnakohtu seisukohaga, et kuna äriseadustik ega ka ükski muu õigusakt ei sisalda võimalust kustutada osäühtingu osasid EVK-st osanike otsuse alusel, mis ei ole seotud EVKS §-s 18 toodud juhtudega, siis ei olnud AS-l Eesti Väärtpaberikeskus võimalik OÜ NG Investeeringud taotlust osade kustutamiseks rahuldada.⁶

14. Seega reguleerib OÜ NG Investeeringud juhtumit EVKS § 18. Kui EVKS § 18 kui säte, mis reguleerib väärtpaberite EVK-st kustutamist, oleks põhiseaduspärane ka siis, kui ta ei sisalda registripidaja õigust kustutada osäühtingu osasid EVK-st osäühtingu osanike otsuse alusel, siis ei oleks ringkonnakohus pidanud AS Eesti Väärtpaberikeskus otsust tühistama ning ühtlasi ei oleks AS Eesti Väärtpaberikeskus pidanud OÜ NG Investeeringud osasid registrist kustutama. Kui EVKS § 18 kui norm, mis reguleerib väärtpaberite EVK-st kustutamist on põhiseadusvastane põhjusel, et ta ei võimalda registripidajal kustutada osäühtingu osasid EVK-st osäühtingu osanike otsuse alusel, siis tuleks sätestada EVKS §-s 18 võimalus sel alusel osäühtingu osade kustutamiseks

⁵ EVKS § 18 lõiked 3 ja 4 ei puuduta osäühtingu osade kustutamist EVK-st. Need sätted käsitlevad (1) võlakohustuste ja (2) selliste väärtpaberikontol hoitavate väärtpaberite kustutamist EVK-st, (a) mis on eeldatavalt kaotanud oma kehtivuse või (b) mille registreerimisest on möödunud üle 20 aasta ja mis on suure tõenäosusega lõppenud või (c) millel suure tõenäosusega puudub omaja. Osäühtingu osad ei tohiks minu arusaamise kohaselt kuuluda kummassegi rühma.

⁶ Järeldust, et EVKS § 18 lg 2 sätestab osäühtingu osade EVK-st kustutamise juhud ammendavalt, kinnitab kaudselt ka see, et EVKS § 18 lõike 2 kehtiva redaktsiooni ettevalmistamisel on eelnõu koostajad seadnud endale eesmärgiks täpselt välja tuua juhud, mil emitendi väärtpaberid kustutatakse EVK-st, ning vältida regulatsiooni mitmetiõlgendatavust. – Vt seletuskiri investeerimisfondide seaduse, väärtpaberituruseaduse, äriseadustiku ja Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 376 juurde, lk 17. Arvutivõrgust kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=438344&u=20120313160943>. Vt ka arvamuse p 38 allpool.

ning AS Eesti Väärtpaberikeskus peaks OÜ NG Investeeringud osad kustutama. Seega on EVKS § 18 antud asjas asjassepuutuv norm.⁷

15. Eelöeldust tulenevalt olen seisukohal, et EVKS § 18 on osas, milles see ei sisalda õiguslikku alust osaühingu osade kustutamiseks EVK-st osanike otsuse alusel, käesolevas põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses asjassepuutuvaks sätteks põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 14 lõike 2 tähenduses. Seega on Tallinna Ringkonnakohtu poolt algatatud konkreetne normikontroll vaidlusaluste sätete suhtes lubatav.

2. Normikontrolli põhjendatus

16. Tallinna Ringkonnakohtu otsuse alusel algatatud normikontrolli põhjendatust hinnates tuleb esmalt leida vastus küsimusele, milliseid põhiõigusi asjassepuutuv säte riivab. Riive tuvastamise järel tuleb hinnata selle põhiseaduspärasust.

2.1. Põhiõiguste riive

17. PS § 31 sätestab õiguse tegeleda ettevõtlusega. Ettevõtlus on tegevus, mille eesmärk on üldjuhul tulu saamine kauba tootmisest, müümisest, teenuste osutamisest, vara realiseerimisest jne.⁸ Ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub Riigikohtu senise avara tõlgenduse kohaselt kogu tulu saamise eesmärgil toimiv tegevus.⁹ Ettevõtlusvabaduse tuumaks on riigi kohustus mitte teha põhjendamatuid takistusi ettevõtluseks. Ettevõtlusvabadust riivab iga abinõu, mis takistab, kahjustab või kõrvaldab mõne ettevõtlusega seotud tegevuse.¹⁰ Ettevõtlusvabaduse kaitseala on samuti riivatud siis, kui seda vabadust mõjutatakse avaliku võimu poolt ebasoodsalt.¹¹ Ettevõtlusvabadus laieneb PS § 9 lõike 2 alusel ka juriidilistele isikutele.¹²

18. EVKS § 18 toime on osas, milles see ei näe ette võimalust kustutada EVK-st osaühingu osasid osanike soovi alusel, selline, et osanikud ei saa vabalt kujundada oma äriühingut ning korraldada selle tegevust vastavalt oma soovidele seaduses sätestatud võimaluste piirides. Sellest tulenevalt ei saa osaühingu osanikud realiseerida kõiki osaühingu osade omamisega kaasnevaid õigusi. Selgitan.

19. Äriseadustiku (edaspidi *ÄS*) § 168 lg 1 punkti 1 järgi kuulub osaühingu osanike pädevusse põhikirja muutmine. Põhikirja on üks olulisemaid osaühingu dokumente, milles lepitakse muu hulgas kokku osaühingu tegutsemise alused. Põhikirjaga määratakse nt kindlaks osaühingu osade valdamise, kasutamise ja käsutamise võimalused ning osaühingu juhtimisstruktuur (*ÄS* § 139). Osaühingu kujundamisel, st põhikirja koostamisel, on osanikel vabadus teha valikuid, mis mahuvad seadustega paikapandud piiridesse. Seda kinnitab *ÄS* § 139 lg 2, mille järgi võib põhikirjas lisaks kohustuslikele osaühingu asutamise ja tegutsemise alustele ette näha ka muid tingimusi, mis ei ole seadusega vastuolus.

⁷ Pean EVKS § 18 ning mitte normi puudumist asjakohaseks sarnastel kaalutlustel milles Riigikohus on RKÜKo 10.11.2011 asjas nr 3-3-1-28-11 asjassepuutuvaks lugenud HKMS § 74¹ lõike 1 koostoimes HKMS § 30 lõike 2 punktiga 2. Vt viidatud otsuse punktid 24 ja 26.

⁸ Lõhmus, U. Kommentaar § 31 juurde. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2008. Lk 321, kommentaar 5.

⁹ RKPJKo 06.03.2002, nr 3-4-1-1-02, p 12.

¹⁰ RKPJKo 28.04.2000, nr 3-4-1-6-00, p 11.

¹¹ RKPJKo 06.03.2002, nr 3-4-1-1-02, p 12.

¹² Vt ka RKPJKo 28.04.2000, nr 3-4-1-6-00, p 10.

20. Vastavalt ÄS § 182 lõikele 1 peab osaühingu osanike nimekirja üldjuhul osaühingu juhatus. Samas sätestab ÄS § 148 lg 7, et osaühingu osad võivad olla registreeritud EVK-s. ÄS § 182 lg 3 täpsustab, et osaühingu osade registreerimine EVK-s toimub osanike otsuse alusel. Kui osaühingu osad on registreeritud EVK-s, siis peab osanike nimekirja EVK registripidaja. Osaühingu juhatuse rolliks jääb osanike nimekirja pidajale seadusega sätestatud ja õigete andmete õigeaegne esitamine.

21. Võimalus registreerida osaühingu osad EVK-s ja pidada osanike nimekirja EVK kaudu toodi äriseadustikku 14.06.2000 vastu võetud Eesti väärtpaberite keskregistri seadusega. Selle seaduse seletuskiri¹³ ei selgita, miks pidas seadusandja vajalikuks anda osaühingu osanikele võimalus otsustada osaühingu osade EVK-s registreerimise kasuks. Tsentraalse väärtpaberite registri üldeesmärkidena on seletuskirjas välja toodud järgmised eesmärgid:

- a. andmete ühtsuse ja reaalsusele vastavuse tagamine õigusi tõestavas registris;¹⁴
- b. omandi ja registris registreeritud väärtpaberite omanike huvide kaitse;¹⁵
- c. väärtpaberituru lubamatu manipuleerimise ning niinimetatud *insider*-kauplemise juhtumite tõhusama kontrolli tagamine.

22. Tulenevalt EVK üldeesmärkidest peaks osaühingu osade registreerimine EVK-s tagama osanike nimekirja objektiivsuse ja järjepidevuse, mis annab suurema kindlustunde osaühingu investoritele ning koostööpartneritele. Osade EVK-s registreerimine loob kindlust ka osaühingu osanikele endile, kuna osanike nimekirja pidamisel EVK kaudu on tagatud osanike nimekirja parem kättesaadavus¹⁶ ning samuti puudub osaühingu juhatusel võimalus n-ö mängida osanike nimekirja andmetega. See on oluline põhjusel, et äriseadustiku kohaselt loetakse omanikuks isikut, kes on kantud osanike nimekirja, ning seega võib igasugune alusetu kanne osanike nimekirjas põhjustada väga suuri segadusi ja probleeme ning tuua kaasa kohtuvaidlusi. Osanike nimekirja kandest sõltub ka see, kes saab osanike koosolekul osaleda, kellele makstakse välja dividendid, kes saab teostada osade võõrandamisel ostueesõigust jne. Seega muudab osade registreerimine EVK-s osaühingu oluliselt läbipaistvamaks.¹⁷

23. Praktikas muutub osade registreerimine EVK-s oluliseks peamiselt järgnevatel põhjustel. Esiteks peavad välismaalastest osaühingu osade omanikud sageli oluliseks seda, et osaühingu osade olemasolu kohta on võimalik saada ametlik dokument.¹⁸ Teiseks võimaldab osade registreerimine EVK-s sõlmida osade ostu- või müügitehinguid ilma ÄS § 149 lõikes 4 sätestatud

¹³ Seletuskiri Eesti Väärtpaberite Keskregistri seaduse eelnõu nr 221 juurde. Kättesaadav arvutivõrgust: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=992950014.

¹⁴ Seletuskirja järgi on EVK „andmekogu aktsiate, võlakohustuste ning muude EVKS eelnõus sätestatud õiguste ja kohustuste ning nendega tehtavate toimingute registreerimiseks“.

¹⁵ EVK-s väärtpaberikonto omajad on EVKS eelnõu seletuskirja kohaselt kaitstud kontohaldurite ja registri poolt tehtud vigade eest alustades kohustuslikust kindlustamisest ning lõpetades riigi vastutusega.

¹⁶ Juhul kui osad ei ole registreeritud EVK-s, saab osanike nimekirjaga tutvuda vaid osaühingu juhatuse juures. Kui osaühingu osad on aga registreeritud EVK-s, siis kajastatakse iga osaniku osad tema isiklikul väärtpaberikontol.

¹⁷ Madisson, K. Kas OÜ osade registreerimine Eesti Väärtpaberite Keskregistris on kasulik? Ajakiri Director, 21.10.2004. Arvutivõrgust kättesaadav: <http://www.sorainen.com/UserFiles/File/Publications/artikkel.Kas-OU-osade-registreerimine-Eesti-Vaartpaberite-Keskregistris-on-kasulik.2004-10-21.Director.est.karinm.pdf>

¹⁸ Vastavalt EVKS § 20 lõikele 4 on EVK pidaja kohustatud üks kord kalendriaastas tasuta väljastama väärtpaberikonto omajale tema igakordse taotluse alusel kirjalikus või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis teatise, milles on näidatud väärtpaberikontol registreeritud väärtpaberite jääk. Lisaks sätestab EVKS § 20 lg 7, et väärtpaberikonto omajal on õigus nõuda kontohaldurilt igal pangapäeval teavet tema väärtpaberikontol registreeritud väärtpaberite ning väärtpaberikontol tehtud registritoimingute kohta.

kohustusliku notariaalse tehinguvormi nõuet järgimata¹⁹, sest osade müük toimub sel juhul väärtpaberikonto kaudu väärtpaberikonto halduri juures pangas. Praktikast tähendab see olulist ressursside säästu, sest välismaalastest osade omanikud ei pea osade ostu- või müügitehingu sõlmimiseks tulema Eestisse ning samuti on neil võimalik kokku hoida tehingu sõlmimisega seonduvate notaritasude pealt.²⁰

24. Eeltoodust nähtub, et võimalus registreerida osaühingu osad EVK-s on vabatahtlik ning teenib selliseid eesmärgi nagu osaühingu läbipaistvuse suurendamine ning osaühingu osa võõrandamise ja soetamise protsessi lihtsustamine ning kiirendamine. Juhul kui osanikud leiavad, et osade registreerimine EVK-s toetab osaühingu tegevust ja arengut, siis saab nii osaühing kui ka selle osanikud registreerimisega kaasnevate soodsate tagajärgede osalisteks.

25. Kui osaühingu osanikud aga leiavad, et osade registreerimine EVK-s ei ole enam ühel või teisel põhjusel otstarbekas või soovitatav, siis asjaolu, et osaühingu osasid ei ole EVK-st võimalik osanike vastava otsuse alusel kustutada, räägib osaühingu osade EVK-s registreerimise vabatahtliku iseloomu vastu. Osade registrist kustutamise võimatus takistab osaühingut ning selle osanikke realiseerimast nende seadusest tulenevat õigust ja vabadust kujundada oma ettevõtlusalast tegevust seaduslikkuse piirides iseseisvalt ning vastavalt oma parimale äranägemisele. See vabadus hõlmab muu hulgas osanike õigust otsustada, kuidas pidada osaühingu osanike nimekirja (vt ÄS § 148 lg 7 ja § 182 lg 3). Sellega piirab EVKS § 18 osas, milles see ei näe ette võimalust kustutada EVK-st osaühingu osasid vastava osanike soovi korral, osaühingu osanike ettevõtlusvabadust.

26. Kuigi eespool kirjeldatud olukord viitab juba iseenesest võimalikule ettevõtlusvabaduse riivele ning selle riive põhiseaduspärasuse kontrolli vajalikkusele, pean oluliseks tuua täiendavalt välja veel näiteid sellest, mille poolest võib EVKS § 18 regulatsioon kujutada endast ettevõtlusvabaduse riivet. Minu hinnangul riivab EVKS § 18 osaühingu ettevõtlusvabadust ka sellega, et osaühingu juhatus ei ole vaba osaühingu tegevuse igapäevasel juhtimisel. Selgitan.

27. Vastavalt ÄS § 180 lõikele 1 on juhatus osaühingu juhtorgan, mis esindab ja juhib osaühingut. Osanikud valivad juhatuse liikmeid (ÄS § 184 lg 1)²¹ ning usaldavad nendele osaühingu nimel tegutsemise (juhatuse liikmetel on osaühingu esindamise õigus osanike poolt sätestatud raamide piires – ÄS § 181 lg 1 ja 2) ja osaühingu igapäevase tegevuse jaoks vajalike otsuste vastuvõtmise õiguse (osaühingu juhatus vastutab osaühingu igapäevase majandustegevuse korraldamise eest – ÄS § 180 lg 1, § 183 jne). Selle tulemusel tuleb osaühingu juhatusel muu hulgas otsustada, kuidas kasutada ja jaotada osaühingu tööjõuressurssi ja rahalisi vahendeid.

28. EVK registreering toob osaühingule kaasa administratiivsed lisakohustused: näiteks peab osaühing, kelle osad on registreeritud EVK-s, vastavalt EVKS § 21 lõikele 2 teavitama registripidajat viivitamata kõigist muudatustest registris registreeritud väärtpaberite omajate

¹⁹ EVKS § 12 lõike 1 järgi on EVK kande aluseks üldjuhul kas emitendi taotlus, kontohalduri korraldus, kogumispensionide seaduses sätestatud juhul kindlustusandja avaldus või kohtulahend. ÄS § 149 lg 5 sätestab sõnaselgelt, et notariaalset tõestamise nõuet ei kohaldata EVK-s registreeritud osade võõrandamisel.

²⁰ Madisson, K. Kas OÜ osade registreerimine Eesti Väärtpaberite Keskregistris on kasulik? Ajakiri Director, 21.10.2004. Arvutivõrgust kättesaadav: <http://www.sorainen.com/UserFiles/File/Publications/artikkel.Kas-OU-osade-registreerimine-Eesti-Vaartpaberite-Keskregistris-on-kasulik.2004-10-21.Director.est.karim.pdf>.

²¹ Juhatuse liikmed valitakse ja kutsutakse tagasi osanike poolt, kui osaühingul ei ole nõukogu. Kui ühingul on nõukogu, valib ja kutsub juhatuse liikmed tagasi nõukogu. Kuna ÄS § 189 lg 1 järgi peab osaühingul olema nõukogu üksnes siis, kui see on ette nähtud osaühingu põhikirjas, on nõukogu olemasolu osaühingu osanike otsustada (ÄS § 138 lg 1 ja lg 2 p 7 ning § 140 lg 2). Eestis on väga palju osaühinguid, millel nõukogu ei ole. Sellest tulenevalt toon siin ja edaspidi näiteid sellisest osaühingust, millel ei ole nõukogu.

õigustes ja kohustustes; dividendi maksmise kohta otsuse tegemisest; ühinemis-, jagunemis- või ümberkujundamisotsuse tegemisest, likvideerimisotsuse vastuvõtmisest või pankrotimenetluse algatamisest osaühingu suhtes ning kõigist muudatustest osaühingu registripidaja suhtes esindama õigustatud isikute seas. Lisaks sellele peab osaühing rahandusministri 28.12.2000 määruse nr 116 „Eesti väärtpaberite keskregistri pidamise kord“ § 4 lõike 3 järgi viivitamata teavitama EVK registripidajat muudatustest osaühingu nime, asukoha ja kontaktandmete osas. Kuivõrd paljusid andmeid nimetatutest tuleb osaühingul esitada ka äriregistrile (nt ÄS §§ 196, 200, 204, 400, 443 jne), siis paneb registreering EVK-s osaühingule täiendava administratiivse koormuse registriandmete täpsuse ja kaasajastatuse tagamise nõude täitmisel: kui osaühingu osad ei oleks EVK-s registreeritud, siis peaks ta esitama andmeid ainult äriregistrile.²² Osaühingu osade registreering EVK-s toob osaühingule kaasa täiendava administratiivse koormuse ka selle pärast, et mõnda liiki teavet, mida osaühing EVK-le edastama peab, ei tule äriregistrile esitada. Nii nt peab osaühing informeerima EVK-d dividendi maksmise kohta otsuse tegemisest, seevastu äriregistrit sellest teavitama ei pea.

29. Seega, kui osaühingu osad on registreeritud EVK-s, siis piirab see osaühingu ettevõtlusvabadust, kitsendades juhatuse otsustusvabadust osaühingu tööjõuressursi jaotamisel – juhatuse peab arvestama osaühingu kohustusega esitada EVK-le seaduses sätestatud andmeid ning ei saa kasutada selleks kuluvat aja- ja tööjõuressursi muudeks osaühingu arendamiseks vajalikeks tegevusteks. Nii pärsib osaühingu osade registreering EVK-s juhatuse võimalust vabalt otsustada, kuidas korraldada osaühingu igapäevast majandustegevust, evides negatiivset mõju osaühingu ettevõtlusega seotud tegevusele ning seega ka osaühingu ettevõtlusvabadusele.

30. Lisaks sellele mõjutab EVK registreering osaühingu võimalust kasutada oma rahalisi vahendeid ning suunata need ettevõtluse arendamisse. Põhjus on selles, et EVKS § 23 lõike 1 järgi tuleb osaühingul tasuda EVK registripidajale registriteenuste osutamise eest – eeskätt kvartaalne hooldustasu väärtpaberite EVK-s elektroonsel kujul hoidmise eest²³ ja juriidilise isiku väärtpaberikonto hooldustasu – vastavalt registripidaja teenuste hinnakirjale.

31. Ülalöeldust tuleneb, et osaühingu osade EVK-s registreeritus tähendab osaühingule lisaks õigustele ka kohustusi. See tähendab – arvestades, et äriseadustik ei pea osade EVK-s registreerimist kohustuslikuks (vt ÄS § 148 lg 7 ja § 182 lg 3) – et osanike ettevõtlusvabadust riivab see, kui neil ei ole võimalik otsustada selle üle, et kord registreeritud osad enam EVK-s registreerituna ei hoita. Sellise soovi võib tingida näiteks osanike otsus osaühingu tegevus ajutiselt

²² Osaühingu topeltkoormus andmete esitamisel riiklikele registritele oleks leevendatud, kui EVK ja äriregistri andmed oleksid riskasutuse korras vahetatavad registrite poolt. Seoses sellega pean vajalikuks viidata ÄS § 541 lõikele 3, mille järgi ei tule osaühingul justiitsministri määrusega ettenähtud ulatuses esitada äriregistri pidajale äriseadustikus sätestatud andmeid, kui need on registripidajale arvutivõrgu vahendusel kättesaadavad EVK-st. Selle sättega on seotud kaks justiitsministri määrust: 28.12.2005 määrus nr 59 „Kohtule dokumentide esitamise kord“ ja 28.08.2002 määrus nr 56 „Kohtu registriosakonna kodukord“. Justiitsministri 28.12.2005 määruse nr 59 „Kohtule dokumentide esitamise kord“ § 22 lg 4 järgi ei pea osaühing selle ühinemisel, jagunemisel või ümberkujundamisel esitama äriregistrile vastavalt kas ÄS § 400 lg 1 punktis 10, § 443 lg 1 punktis 9 või § 485 lg 1 punktis 10 ettenähtud EVK kinnitust. Justiitsministri 28.08.2002 määruse nr 56 „Kohtu registriosakonna kodukord“ § 318 lg 4 järgi võib Justiitsministeeriumi ning EVK registripidaja kokkuleppel kehtestada korra, mille kohaselt kohtu registriosakond võtab äriühingult vastu ja edastab EVK registripidajale dokumente, mida äriühing peab seaduse järgi äriühingu asutamisel, ühinemisel, aktsiate või osade registreerimisel või aktsia- või osakapitali suuruse muutmisel Eesti väärtpaberite keskregistri pidajale esitama. Minule teadaolevalt sellist korda kehtestatud ei ole. Seega ei võta õigusaktide alusel korraldatud EVK ja äriregistri vaheline andmete riskasutus äriühingult kohustuse teavitada äriregistrit ja EVK-t muudatustest või sündmustest seaduses sätestatud ulatuses. Kohustus edastada andmed topelt – st EVK-le ja äriregistrile eraldi – on jätkuvalt aktuaalne.

²³ AS Eesti Väärtpaberikeskus. Äriühingu kohustused pärast väärtpaberite registreerimist EVK-s. Arvutivõrgust kättesaadav: http://files.ee.omxgroup.com/evk/vormid/Ariyhingu_kohustused_EVK-s.pdf.

peatada või selle mahtusid oluliselt vähendada ning sellest tingitud soov kulusid, sh EVK-ga seotud halduskulusid vähendada. Nagu ülal analüüsitud, loob aga EVKS § 18 olukorra, kus osaühingu osanikel ei ole võimalust otsustada, et nad ei soovi enam osade EVK-s registreerimist, vaid soovivad nende EVK-st kustutamist. Sellega on piiratud osaühingu osanike võimalus kujundada oma osaühingut ja hoida kokku selle kulusid. EVKS § 18 nagu ülal analüüsitud piirab osaühingu majandustegevuse korraldamise võimalust.

32. Seega riivab EVKS § 18 osas, milles need ei näe ette võimalust kustutada EVK-st osaühingu osasid osanike vastava soovi korral, PS §-s 31 sätestatud ettevõtlusvabadust.²⁴

2.2. Põhiõiguse riive põhiseaduspärasus

33. Tuvastasin eelnevalt, et EVKS § 18 regulatsioon riivab OÜ NG Investeeringud ja tema osanike ettevõtlusvabadust. Kuivõrd põhiõiguse riive esinemine ei tähenda veel, et põhiõigust on rikutud, tuleb kontrollida põhiõiguse riive põhiseaduspärasust.

34. Vastavalt väljakujunenud Riigikohtu praktikale²⁵ ei ole põhiõigust piirav õigustloov akt põhiseadusvastane, kui see on formaalselt ja materiaalselt põhiseadusega kooskõlas. Seega tuleb järgnevalt kontrollida, kas PS § 31 riive on vaidlusalusel juhul põhiseaduspärane. Kuna kahtlusi EVKS § 18 formaalse põhiseaduspärasuse osas ei esine, keskendun järgnevalt üksnes riive materiaalse põhiseaduspärasuse kontrollile.

35. Materiaalne vastavus põhiseadusele eeldab kahe tingimuse täitmist: kõigepealt peab põhiõiguse kaitseala riivel olema legitiimne põhjus ning teiseks peab riive olema proportsionaalne.²⁶ Järgnevalt kontrollin, kas antud juhul on neid reegleid järgitud.

2.2.1. EVK-st osade kustutamise piirangute kehtestamise eesmärgid

36. PS §-st 31 tulenev ettevõtlusvabadus on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigus. Riigikohtu varasema praktika kohaselt piisab lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõiguste piiramiseks igast mõistlikust põhjusest, mis ei ole põhiseadusega keelatud.²⁷ See põhjus peab lähtuma avalikust huvist või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse vajadusest.²⁸ Järgnevalt analüüsin, mis eesmärgil on seadusandja otsustanud mitte anda osaühingu osanikele võimalust otsustada osade EVK-st kustutamise üle, juhul kui see otsus ei ole seotud EVKS § 18 lõigetes 1 ja 2 toodud juhtudega, ehk miks ei ole seadusandja lubanud registripidajal kustutada EVK-s registreeritud osasid osanike otsuse alusel väljaspool äriühingu lõppemise või ümberkujundamise protsessi.

²⁴ Mõõnan, et kirjeldatud EVKS § 18 mõjud osanike ja osaühingu ettevõtlusvabadusele omavad kokkupuudet ka omandipõhiõigusega. PS § 32 lg 2 sätestab, et igal on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Kuna EVKS ei võimalda kustutada EVK-st osaühingu osasid osanike soovi alusel ning seejuures kohustab osaühingut katma EVK registripidaja kulusid, piirab EVKS (registreeringuga seotud tasude osas) osaühingu õigust valida, kuidas oma raha kasutada. Kuna omandipõhiõiguse riive (arvestades, et tegu on omandikitsendusega) põhiseaduspärasuse kontrolli järgib ettevõtlusvabaduse riive põhiseaduspärasuse kontrolli skeemi (mõlemad on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigused) ning kuna kirjeldatud osaühingu osanike ettevõtlusvabaduse riive on minu hinnangul kõige olulisema kaaluga, keskendun edaspidi üksnes ettevõtlusvabaduse riive põhiseaduspärasuse kontrollimisele.

²⁵ Vt nt RKPJKo 13.06.2005, nr 3-4-1-5-05, p 7 ja 01.07.2008, nr 3-4-1-6-08, p 43.

²⁶ Ernits, M. Sissejuhatus põhiseaduse 2. peatüki kommentaaridesse. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2008. Lk 92, komm 9.1.2.

²⁷ RKPJKo 31.01.2012, nr 3-4-1-24-11, p 81.

²⁸ RKPJKo 10.05.2002, nr 3-4-1-3-02, p 14.

37. EVKS esialgse, 01.01.2001 jõustunud redaktsiooni § 18 lõiked 1 ja 2 sätestasid: „(1) Emitendi lõppemise korral kustutatakse registrist kõik emitendi poolt emiteeritud väärtpaberid. (2) Registris registreeritud Eesti äriühingu osad või aktsiad kustutatakse registrist üksnes vastava äriühingu lõppemisel likvideerimis- või pankrotimenetluse lõpetamisega, samuti äriühingu ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise korral.“ Seletuskiri EVKS eelnõu juurde²⁹ ei ava selle regulatsiooni kehtestamise tagamaid.

38. 2009. aastal täiendati EVKS § 18 lõike 2 sõnastust. Alates 27.02.2009 kehtivate EVKS § 18 lõigete 1 ja 2 sõnastus on järgmine: „(1) Emitendi lõppemise korral kustutatakse registrist kõik emitendi poolt emiteeritud väärtpaberid. (2) Registris registreeritud Eesti äriühingu osad või aktsiad kustutatakse registrist vastava äriühingu lõppemisel likvideerimis- või pankrotimenetluse lõpetamisega või äriühingu lõppemisel ühinemise või jagunemise korral. Aktsiaseltsi ümberkujundamisel osaühinguks kustutatakse emitendi taotlusel registrist osaühingu osad.“ Seletuskirjas investeerimisfondide seaduse, väärtpaberituru seaduse, äriseadustiku ja Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde³⁰, millega muudeti EVKS § 18 lõike 2 sõnastust, selgitatakse, et EVKS § 18 lõike 2 sõnastuse muudatus oli tingitud sellest, et sätte senine regulatsioon võimaldas erinevaid tõlgendusi. Seadusandja pidas vajalikuks täpselt välja tuua juhud, millal emitendi väärtpaberid kustutatakse väärtpaberite keskregistrist. Nii sätestab muudatuse tegemise tagajärjel EVKS § 18 lõike 2 lause 2, et äriühingu ümberkujundamise korral kustutatakse registrist üksnes osaühingu osad. Aktsiaseltside puhul ei ole taolise erisuse kehtestamine vajalik, kuna kui osaühing kujundatakse ümber aktsiaseltsiks, siis kõigi aktsiaseltside registreerimine EVK-s on kohustuslik ja seega peavad uued aktsiad olema igal juhul registris registreeritud. Kui aga aktsiaselts kujundatakse ümber osaühinguks, siis saab soovi korral uue osaühingu osad registrist kustutada.

39. Miks aga ei ole osaühingu osanikele ette nähtud võimalust taotleda ka ilma ümberkujundamise protsessi läbimata osade EVK-st kustutamist, seletuskiri ei ava.

40. Võib oletada, et selle põhjuseks on eelkõige vajadus kaitsta osaühinguga seotud isikute (st eeskätt osaühingu osanike ja pandipidajate, aga ka kolmandate isikute – nt osaühingu potentsiaalsete investorite) õigusi. Leian, et see eesmärk on legitiimne.

41. Järgnevalt tuleb kontrollida, kas nimetatud eesmärgi saavutamiseks valitud abinõu vastab proportsionaalsuse kriteeriumile.

2.2.2. Põhiõiguste riive proportsionaalsus

42. Riigikohus on selgitanud, et PS § 11 teisest lausest tuleneb proportsionaalsuse põhimõte, mille kohaselt peavad õiguste ja vabaduste piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud.³¹ Proportsionaalsuse põhimõttele vastavust kontrollitakse järjestikku kolmel astmel – kõigepealt abinõu sobivust, siis vajalikkust ja vajadusel ka proportsionaalsust kitsamas tähenduses ehk mõõdukust.

²⁹ Seletuskiri Eesti Väärtpaberite Keskregistri seaduse eelnõu nr 221 juurde. Kättesaadav arvutivõrgust: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=992950014.

³⁰ Seletuskiri investeerimisfondide seaduse, väärtpaberituru seaduse, äriseadustiku ja Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse muutmise seaduse eelnõu nr 376 juurde. Arvutivõrgust kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=438344&u=20120313160943>.

³¹ RKPJKo 06.03.2002, nr 3-4-1-1-02, punktid 14 ja 15.

43. Olen seisukohal, et osaühingu osade EVK-st kustutamise piiramine on sobilik abinõu osaühinguga seotud isikute õiguste kaitsmiseks. Selgitan.

44. Osanike õiguste kaitse eesmärgi realiseerimist tagab EVKS § 18 läbi selle, et usaldusväärne ja sõltumatu register kindlustab osanike nimekirja õigsuse. See võimaldab välistada eos vaidlusi, mis on tingitud osaühingu juhatuse poolt osanike nimekirja tehtud ekslikest kannetest (vt eespool p 22).

45. Pandipidaja õiguste kaitse eesmärki realiseerib osaühingu osade EVK-st kustutamise piirang selle kaudu, et kui osaühingu osad on EVK-s registreeritud, siis on pandipidajal võimalus saada usaldusväärsest teabeallikast infot selle kohta, kes on osaühingu panditud osa omanik ja kelle poole võib pandipidaja oma nõuete esitamiseks pöörduda.³² See on oluline juhul, kui osa on pärast selle pantimist (korduvalt) müüdud. Seadusandja valitud piirang võimaldab tagada pandipidaja õiguste kaitse eesmärki: kui osaühingu osad, mis on registreeritud EVK-s, kustutatakse registrist, siis ei oleks pandipidajal võimalik saada informatsiooni pantija kohta autoriteetsest ja sõltumatust allikast.

46. Samuti võimaldab EVK-st osade kustutamise piirang vältida seda, et pandipidaja jääb osa(de) omaniku vahetumise tagajärjel pandiõigusest ilma. Selgitan täpsemalt.

47. Osaühingu osade pantimist reguleerib ÄS § 151. ÄS § 151 lõike 1 järgi võib osa pantida, kui põhikirjas ei ole ette nähtud teisiti. Kui osaühingu osade pantimine ei ole põhikirjaga keelatud, peab arvestama, et osa pantimisele on seadusega ette nähtud kohustuslik vorm: vastavalt ÄS § 151 lõikele 2 peavad osa pantimise kohustustehing ja käsutustehing olema notariaalselt tõestatud. Pärast osa pantimise käsutustehingu tõestamist saadab notar äriregistri pidajale teate osa pantimise kohta.

48. ÄS § 151 lg 5 sätestab, et panditud osa võõrandamisel jääb pandiõigus osale kehtima, välja arvatud juhul, kui osa omandaja tõendab, et pandiõigusest ei olnud võõrandamise ajaks äriregistri pidajale teatatud ja ta ei teadnud pandiõigusest ega pidanudki sellest teadma. Seega võimaldavad äriseadustiku sätted osa heauskset omandamist nii, et pandipidaja kaotab õigused, mis tekkisid tal osale pandi seadmise tagajärjel.

49. Kui osaühingu osad on registreeritud EVK-s, siis on olukord teistsugune. ÄS § 151 lg 6 sätestab, et kui panditud või panditav osa on registreeritud EVK-s, siis eespool toodud ÄS § 151 lõiked 2 ja 5 ei kohaldu. Nende asemel reguleerib sel juhul osa pantimist EVKS § 16. EVKS § 16 on selles kontekstis erinorm ÄS § 151 suhtes, kuivõrd see reguleerib spetsiifilist olukorda, kus (1) osaühingu osa pantimine on põhikirja järgi võimalik ning (2) osaühingu osa on registreeritud EVK-s.

50. EVKS § 16 lõike 1 järgi registreeritakse väärtpaberi (sh osa) pantimine EVK-s pantija ja pandipidaja kontohalduri poolt registripidajale edastatud vastavate pandi registreerimise korralduste alusel.³³ Vastavalt EVKS § 16 lõikele 2 tekib väärtpaberi pant selle registreerimisest EVK-s. EVKS § 16 lg 4 sätestab, et panditud väärtpaberi käsutamisel kehtib pant väärtpaberi (sh

³² EVKS § 7 piirangud info avalikustamise osas ei kehti pandipidajale, kuna pandipidaja ei ole kolmas isik, vaid osaühingu osa(de)ga sõlmitud tehingu osapool. Pandipidaja saab andmeid temale kuuluva pandiõiguse (ja seega ja pantija) kohta kas elektroonse EVK kaudu või, juhul kui tal puudub väärtpaberikonto EVK-s, siis EVK-sse tehtud päringu alusel.

³³ Kui pandipidajal ei ole väärtpaberikontot, edastab pandipidaja juhisel põhineva pandi registreerimise korralduse kontohaldur, kes andis registripidajale pandi registreerimiseks vajalikud andmed pandipidaja kohta (EVKS § 16 lg 1).

osa) omandaja suhtes edasi: EVK registripidaja kannab pandi üle panditud osa omandaja väärtpaberikontole. See tähendab, et kui EVK-s registreeritud panditud osa müüakse, siis osa heauskne omandamine selliselt, et pandipidaja pandiõigus ei jääks kehtima, ei ole võimalik.

51. Seega, kui panditud osa on registreeritud EVK-s, on pandipidaja õigused paremini kaitstud, kuna osa heauskne omandamine nii, et pandipidaja jääks pandiõigusest ilma, on välistatud. Kui osaühingu osa oleks võimalik EVK-st kustutada, siis oleks osa heauskne omandamine kirjeldatud viisil võimalik ning pandipidajate õigused oleksid vähem kaitstud. Järelikult soodustab osaühingu osa(de) EVK-st kustutamise piiramine pandipidajate õiguste kaitse tagamise eesmärgi saavutamist ning on seega sobiv vahend selle eesmärgi suhtes.

52. Mis puudutab aga kolmandate isikute – eeskätt osaühingu potentsiaalsete investorite – õiguste kaitsmise eesmärki, olen arvamusel, et nende eesmärkide saavutamiseks ei pruugi EVKS § 18 regulatsioon olla osas, milles see ei näe ette võimalust kustutada osaühingu osasid EVK-st osanike vastavasisulise otsuse alusel, sobiv abinõu. Põhjus on järgmine.

53. Osaühingu investorite õiguste kaitse eesmärk realiseeruks eelkõige siis, kui investoritele oleks EVK kaudu kättesaadav informatsioon osaühingu osa pantimise kohta.³⁴ Selline info on investori jaoks oluline sellepärast, et EVKS § 16 lõikest 4 tulenevalt kehtib panditud väärtpaberi (sh osa) käsutamisel pant väärtpaberi omandaja suhtes edasi. Seega, kui osaühingu osa on panditud ning seda soovitakse võõrandada, siis kajastub info osa pantimise kohta EVK-s ja investoril ehk osaühingu osa potentsiaalsel ostjal oleks võimalus saada sellekohast teavet usaldusväärsest ja sõltumatust allikast enne osa ostutehingu sõlmimist. See võimaldaks investoril paremini hinnata tehinguga kaasnevaid riske.

54. Nagu öeldud, oleks seda eesmärki võimalik saavutada osaühingu osade EVK-st kustutamise piiramise abil siis, kui investoritele oleks kättesaadav EVK-s sisalduv informatsioon osaühingu osade pantimise kohta. Siiski ei näe aga EVKS ette, et kolmandatel isikutel oleks võimalus saada andmeid osaühingu osade pantimise kohta (EVKS § 7). Järelikult asjaolu, et vabatahtlikult EVK-s registreeritud osaühingu osasid ei ole võimalik EVK-st osanike otsuse alusel kustutada, ei mõjuta ja seega ka ei soodusta investorite õiguste kaitsmist. Samas ei saa välistada, et vaidlusalune regulatsioon siiski soodustab osaühingu potentsiaalsete investorite õiguste kaitse tagamise eesmärki mingil muul viisil.

55. Kontrollides osaühinguga seotud isikute õiguste kaitsmise eesmärgi vastavust vajalikkuse kriteeriumile, mõõnan, et minu hinnangul ei ole seda eesmärki võimalik saavutada teise, kuid vähem koormava abinõuga, mis oleks aga vähemalt sama efektiivne kui vaidlusalune EVKS § 18. Jätkan seetõttu kohe mõõdukuse kontrolli teostamisega.

56. Kontrollimaks, kas EVKS § 18 on mõõdukas seatud eesmärgi suhtes, tuleb kõigepealt selgitada, millised on vastanduvad väärtused, mida omavahel kaaluda tuleb.

57. Rääkides osanike õiguste kaitse vajadusest, tuleb korrata eespool tehtud järeldust, et EVKS § 18 riivab osaühingu osanike õigust kujundada oma äriühingut vastavalt oma soovile. Teisel kaalukausil on vajadus kaitsta osaühinguga seotud isikute õigusi, st muu hulgas tagada osanikele võimalus igal hetkel tutvuda andmetega osaühingu teiste osanike kohta. Nimetatud väärtused on vastassuunalise iseloomuga: kui osaühingu osanik otsustab hääletada osaühingu osade EVK-st kustutamise poolt, siis peab ta aru saama, et see võib kaasa tuua osaühingu väiksema läbipaistvuse.

³⁴ EVKS § 3 lg 1 punkti 3 järgi on EVK-s kajastatud info osaühingu osade pantimise kohta.

EVKS § 18 taotletav eesmärk muutub seega eesmärgiks kaitsta osaühingu osanikku tema otsustuspädevuse teostamise tagajärgede eest, mis, arvestades äriõiguse dispositiivset iseloomu, ei kaalu üles osanike vabadust kujundada nendele kuuluv äriühing vastavalt nende soovidele.

58. Võib argumenteerida, et kuna ÄS § 174 lõike 1 järgi loetakse osanike otsus vastu võetaks üldjuhul siis, kui selle poolt antakse üle poole osanike koosolekul esindatud häälest, siis toetab eelnev järeldus EVKS § 18 ebamõõdukuse kohta vaid osaühingu suuremate osanike huvisid. Väikeosanikel ei ole reaalselt võimalik mõjutada osanike otsuse tegemist osade EVK-st kustutamise kohta ning seega on nende huvid vähem kaitstud. Samas tuleb silmas pidada, et väikese osaluse soetamisel osaühingus tuleb osa omandajal arvestada sellega, et ta võib sattuda osaühingut puudutavate otsuste tegemisel vähemusse. See on risk, mis kaasneb osaühingu osa(de) soetamisega. Kui vähemus on osanike otsuse tegemise vastu, siis tuleb neil leppida enamuse otsusega.³⁵ Kui selline olukord osaühingu väikeosanikke ei rahulda, siis on neil võimalus proovida muuta oma jõupositsiooni osaühingus, initsieerides näiteks põhikirja muutmist ja kirjutades põhikirja sisse mõned osa(de)ga seotud õiguste erisused.

59. Lisaargument, mis räägib selle kasuks, et osanike õigus vabalt kujundada oma äriühingut on olulisem kui vajadus kaitsta osanike õigusi saada informatsiooni osaühingu osanike kohta avalikustamise kaudu, tuleneb ÄS § 148 lõikest 7 ja § 182 lõikest 3. Nende sätete järgi võivad osaühingu osad osanike vastava tahte korral olla registreeritud EVK-s, kuid see ei ole kohustuslik. See tähendab, et seadusandja ei ole pidanud vajadust tagada osanikele vaba ligipääs osaühingu osanike nimekirjale nii tähtsaks, et kohustada kõiki osaühinguid oma osad EVK-s registreerima. Eestis oli 2010. aasta lõpu seisuga registreeritud üle 63000 osaühingu³⁶, kuid EVK-s on seisuga 15.03.2012 registreeritud vaid 2427 osaühingu osad³⁷. Selline vähe huvi osaühingu osade EVK-s registreerimise vastu kinnitab järeldust, et osaühingu osanikud ei tunne ka praktikas vajadust oma õiguste kaitsmise järgi selliste piirangute abil, nagu kujutab endast näiteks EVKS §-s 18 sätestatu.

60. EVKS §-st 18 tulenev piirang osade kustutamiseks EVK-st ei ole minu hinnangul mõõdukas ka pandipidajate õiguste kaitse tagamise eesmärgi suhtes. Selgitan.

61. EVKS § 16 lg 4 tagab pandipidajate õiguste oluliselt tõhusama kaitse, kui ÄS § 151 lõike 5 regulatsioon (vt punktid 46-51 eespool). Sellest ning asjaolust, et osaühingu osa(de) kustutamine EVK-st on EVKS §-ga 18 piiratud, võib teha järelduse, et kui osaühingu osa on kord registreeritud EVK-s, on selle osa pandipidajad eelistatud seisundis. Eelistatud seisund väljendub selles, et pandipidajal on (erinevalt EVK-s registreerimata osa pandipidajast) kindlustunne pandiõiguse püsijäämise suhtes. See võib mõjutada pandipidaja ja pantija vahel sõlmitava tehingu tingimusi.

62. Kui osaühingu osasid oleks võimalik kustutada EVK-st muudel alustel, kui kehtiva EVKS §-s 18 nimetatud juhtudel, siis muutuks pandipidaja staatus ebakindlamaks, kuivõrd ei oleks välistatud, et osa pantimisele võiksid pandiõiguse kehtivuse ajal hakata kohalduma äriseadustiku

³⁵ Selle eelduseks on, et osanike otsus on kooskõlas seaduse ja osaühingu põhikirjaga. Kui see nii ei ole, siis võib osaühingu väikeosanik ÄS § 178 lg 1 ja 3 järgi pöörduda hagiga tsiviilkohtusse ja nõuda seaduse või põhikirjaga vastuolus oleva osanike otsuse kehtetuks tunnistamist. Nõude aegumistähtaeg on kolm kuud, alates osanike otsuse vastuvõtmisest.

³⁶ Statistikaameti andmetel oli Eestis 2010. aasta lõpu seisuga registreeritud 63 398 osaühingut. Andmed on arvutivõrgus kättesaadavad Statistikaameti statistika andmebaasi „Majandus”, „Majandusüksused” ja „Ettevõtted” alapeatükkide all:

<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/10Majandusüksused/045Ettevettjad/045Ettevettjad.asp>.

³⁷ Andmed on võetud 15.03.2012 EVK koduleheküljelt. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://statistics.e-register.ee/et/summary>.

sätteid, ning ÄS § 151 sätete järgi on osa pandipidaja õiguslik staatus üsna nõrk.³⁸ Selline muudatus moonutaks pandipidaja ja pantija vahel sõlmitud tehingu olemust viisil, millega pandipidaja ei osanud tehingu sõlmimisel arvestada, ning muudaks pandipidaja olukorra ebasoodsamaks. Seega osaühingu osade EVK-st kustutamise lubamine osanike otsuse alusel võib teatud olukordades oluliselt kahjustada pandipidajate huvisid.

63. Samas aga leian, et olukorras, kus osaühingu osad ei ole panditud, nagu näiteks OÜ NG Investeeringud puhul, ei ole osade EVK-st kustutamise piiramine mõõdukas. Sellisel juhul puuduvad pandipidajad, kelle huvide kaitseks oleks õigustatud piirangute seadmine osaühingu osade kustutamisele EVK-st. Minu hinnangul ei takista miski sellise regulatsiooni kehtestamist, mis võimaldaks kustutada osaühingu osad EVK-st osanike vastava soovi ja pandipidajate puudumise korral. Kuivõrd info osade pantimise kohta on EVK-s olemas ning on EVK registripidajale kättesaadav, siis ei ole info hankimine pandipidajate puudumise kohta EVK registripidaja jaoks kuigi keeruline, millest tulenevalt ei tohiks ka otsuse tegemine osade EVK-st kustutamise lubatavuse kohta olla (vastava õigusliku regulatsiooni olemasolul) raske ega ressursikulukas.

64. Üldtoodud põhjustel leian, et EVKS § 18 regulatsioon ei ole osas, milles see ei sisalda õiguslikku alust osaühingu osade kustutamiseks EVK-st osaühingu osanike otsuse alusel, mõõdukas osaühinguga seotud isikute õiguste kaitse tagamise eesmärgi suhtes ning on seetõttu vastuolus PS §-dega 31 ja 11 nende koostoimes.

IV KOKKUVÕTE

Olles analüüsinud EVKS § 18 ning teisi asjakohaseid õigusnorme, leian, et EVKS § 18 on osas, milles see ei sätesta alust osaühingu osade EVK-st kustutamiseks osaühingu osanike vastava otsuse alusel, kui see otsus ei ole seotud äriühingu ümberkujundamisega, vastuolus põhiseaduse §-dega 31 ja 11 nende koostoimes.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

---

³⁸ Staatuse nõrkus seisneb esiteks selles, et äriseadustiku sätetest nähtuvalt ei kajastata äriregistris tegelikult infot osaühingu osa pantimise kohta. Sellest tulenevalt ei ole pandipidajal kontrolli selle üle, kes on panditud osa omanik (vt ka arvamuse p 45). Teiseks ütleb ÄS § 151 lg 5, et panditud osa võõrandamisel ei pruugi pandiõigus panditud osale kehtima jääda. Sellest tuleneb, et pandipidaja võib jääda osa heauskse omandamise tagajärjel pandiõigusest ilma.